

Міністерство освіти і науки України
Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького
Навчально-науковий інститут соціально-педагогічної та мистецької освіти
Кафедра дошкільної освіти і соціальної роботи

ПРОГРАМА

КОМПЛЕКСНОГО КВАЛІФІКАЦІЙНОГО ІСПИТУ З ВИКОРИСТАННЯ АРТ-ТЕРАПЕВТИЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В СОЦІАЛЬНІЙ СФЕРІ

Для здобувачів вищої освіти денної та заочної форми навчання

РІВЕНЬ ВИЩОЇ ОСВІТИ	другий (магістерський) рівень
СТУПІНЬ ВИЩОЇ ОСВІТИ	магістр
ГАЛУЗЬ ЗНАНЬ	23 Соціальна робота
СПЕЦІАЛЬНІСТЬ	231 Соціальна робота
ОСВІТНЯ ПРОГРАМА	Соціальна робота. Арт-терапія в соціальній сфері

ЗАТВЕРДЖЕНО ДИРЕКТОРОМ ННІ СПМО

_____ Н.В. Гузь

Запоріжжя, 2023

УДК 364-043-021.311:005.336.2(073)

Програма Комплексного кваліфікаційного іспиту з використання арт-терапевтичних технологій в соціальній сфері. Запоріжжя: Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького, 2023. 14 с.

Програма Комплексного кваліфікаційного іспиту з використання арт-терапевтичних технологій в соціальній сфері допомагає сформувати в здобувачів вищої освіти інтегральну здатність розв'язувати складні задачі і проблеми у галузі соціальної роботи, систематизувати раніше вивчений матеріал з теоретичних та практичних питань діяльності працівника соціальної сфери щодо застосування сучасних арт-терапевтичних технологій, інноваційних рішень проблем соціального розвитку особи і громад, соціального захисту й надання якісних соціальних послуг вразливим групам населення.

Рецензенти:

Караман Олена Леонідівна – доктор педагогічних наук, професор кафедри соціальної педагогіки, ректор ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»

Корнят Віра Степанівна – кандидат педагогічних наук, доцент, в. о. завідувача кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи факультету педагогічної освіти Львівського національного університету імені Івана Франка

Дружиніна Вікторія Валеріївна – доктор економічних наук, професор, кафедри бізнес адміністрування, маркетингу і туризму, Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського

Затверджено на засіданні кафедри дошкільної освіти і соціальної роботи (протокол № 6 від 27.01.2023 р.)

Ухвалено на засіданні Вченої ради ННІ СПМО (протокол № 7 від 27.01.2023 р.)

Пояснювальна записка

У сучасний період розбудови України та її освітнього процесу особливого значення набувають професійні якості особистості, яка була б спроможна адаптуватися до змін у суспільному житті, виявляти активну життєву позицію й компетентний підхід до розв'язання складних життєвих завдань. В даному питанні вища освіта становить значущу платформу професійної підготовки майбутніх фахівців.

Комплексний кваліфікаційний іспит з використання арт-терапевтичних технологій в соціальній сфері спрямований на перевірку здобутих результатів навчання здобувачів вищої освіти зі спеціальності 231 Соціальна робота та освітньою програмою Соціальна робота. Арт-терапія в соціальній сфері.

Стандарт вищої освіти за спеціальністю 231 Соціальна робота для другого (магістерського) рівня вищої освіти (затверджено та введено в дію наказом Міністерства освіти і науки України від 24.04.2019 р. № 556).

Посилання на документ: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2019/05/06/231-sotsialna-robota-magistr.pdf>

Освітня програма Соціальна. робота. Арт-терапія в соціальній сфері

Посилання на документ:

https://drive.google.com/file/d/1yKZJAJnduE0we5nIvXYIigI0UQHmFt_c/view?usp=sharing

Комплексний кваліфікаційний іспит з використання арт-терапевтичних технологій в соціальній сфері є однією з форм підсумкової атестації випускників, що здійснюється після завершення теоретичної та практичної частини навчання за відповідним освітнім рівнем. Програма передбачає перевірку здатності здобувачів до об'єктивно-орієнтованого мислення, знання принципів та інструментальних засобів професійної діяльності соціального працівника; визначення рівня володіння базовими поняттями, методологічним та методичним апаратом з освітніх компонентів: Інновації в соціальній роботі, Сучасні технології арт-терапевтичного тренінгу, Якість та стандартизація соціальних послуг, Соціальна робота в територіальній громаді.

Під час складання іспиту здобувачі вищої освіти повинні показати рівень засвоєння компетентностей з курсів Інновації в соціальній роботі, Сучасні технології арт-терапевтичного тренінгу, Якість та стандартизація соціальних послуг, Соціальна робота в територіальній громаді.

Програмні компетентності та результати навчання:

Програмні компетентності

ЗК 2. Здатність розробляти і управляти проектами.

ЗК 5. Здатність проведення досліджень на відповідному рівні.

ЗК 6. Здатність виявляти ініціативу та підприємливість.

ЗК 7. Здатність до адаптації та дії в новій ситуації.

ЗК 8. Здатність генерувати нові ідеї (креативність).

ЗК 9. Навички міжособистісної взаємодії.

ЗК 10. Здатність працювати в команді.

ФК 2. Здатність до виявлення соціально значимих проблем і факторів досягнення соціального благополуччя різних груп населення.

ФК 3. Здатність професійно діагностувати, прогнозувати, проектувати та моделювати соціальні ситуації.

ФК 4. Здатність до впровадження методів і технологій інноваційного практикування та управління в системі соціальної роботи.

ФК 5. Здатність спілкуватися з представниками інших професійних груп різного рівня (експертами з інших галузей/видів економічної діяльності), налагоджувати взаємодію державних, громадських і комерційних організацій на підґрунті соціального партнерства.

ФК 6. Здатність до оцінки процесу і результату професійної діяльності та якості соціальних послуг.

ФК 7. Здатність до професійної рефлексії.

ФК 8. Здатність до спільної діяльності та групової мотивації, фасилітації процесів прийняття групових рішень.

ФК 9. Здатність доводити знання та власні висновки до фахівців та нефаківців.

ФК 10. Здатність виявляти ініціативу та підприємливість задля вирішення соціальних проблем через упровадження соціальних інновацій.

ФК 11. Здатність виявляти професійну ідентичність та діяти згідно з цінностями соціальної роботи.

ФК 12. Здатність до критичного оцінювання соціальних наслідків політики у сфері прав людини, соціальної інклюзії та сталого розвитку суспільства.

ФК 13. Здатність до формування позитивного іміджу професії, її статусу в суспільстві.

ФК 14. Здатність до ефективного менеджменту організації у сфері соціальної роботи.

ФК 15. Здатність до розроблення, апробації та втілення соціальних проектів і технологій.

ФК 17. Здатність розробляти арт-терапевтичні програми, тренінги, визначати їх результативність, вносити необхідні корективи, здійснювати інтерпретацію досягнутих результатів.

ФК 18. Здатність на практиці застосовувати арт-терапевтичні технології в соціокультурній діяльності.

ФК 19. Здатність до своєчасного виявлення негативних впливів на особистість у соціальному середовищі, їх профілактики і корекції засобами арт-терапії.

ФК 20. Здатність здійснювати діагностичну, консультаційну, тренінгову, арт-терапевтичну та іншу діяльність у соціальній сфері з використанням науково верифікованих методів та технік.

Програмні результати навчання

РН 6. Самостійно й автономно знаходити інформацію необхідну для професійного зростання, опанувати її, засвоювати та продукувати нові знання, розвивати професійні навички та якості.

РН 7. Застосовувати загальне та спеціалізоване програмне забезпечення для вирішення професійних задач та здійснення наукового дослідження.

РН 8. Автономно приймати рішення в складних і непередбачуваних ситуаціях.

РН 9. Виконувати рефлексивні практики в контексті цінностей соціальної роботи, відповідальності, у тому числі для запобігання професійного вигорання.

РН 10. Аналізувати соціальний та індивідуальний контекст проблем особи, сім'ї, соціальної групи, громади, формулювати мету і завдання соціальної роботи, планувати втручання в складних і непередбачуваних обставинах відповідно до цінностей соціальної роботи.

РН 11. Організовувати спільну діяльність фахівців різних галузей і непрофесіоналів, здійснювати їх підготовку до виконання завдань соціальної роботи, ініціювати командування та координувати командну роботу.

РН 15. Розробляти критерії та показники ефективності професійної діяльності, застосовувати їх в оцінюванні виконаної роботи, пропонувати рекомендації щодо забезпечення якості соціальних послуг та управлінських рішень.

РН 18. Демонструвати позитивне ставлення до власної професії та відповідати своєю поведінкою етичним принципам і стандартам соціальної роботи.

РН 19. Розробляти, апробувати та втілювати соціальні проекти і технології.

РН 21. Здійснювати «соціальну терапію» особистості та корекцію стереотипів поведінки засобами художньої діяльності.

РН 22. Застосовувати арт-терапевтичні технології у гармонійній єдності з традиційними методами і прийомами соціальної роботи.

РН 23. Вміти організовувати та проводити арт-терапевтичну роботу в соціальній сфері з використанням валідних та надійних методів.

РН 24. Розробляти арт-терапевтичні програми, тренінги, проводити їх в індивідуальній та груповій роботі в соціальній сфері, робити прогноз та оцінювати їх ефективність.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ

«Комплексного кваліфікаційного іспиту з використання арт-терапевтичних технологій в соціальній сфері»

«Комплексний кваліфікаційний іспит з використання арт-терапевтичних технологій в соціальній сфері» проводиться у формі теоретичних питань. Зміст матеріалу визначається викладачами кафедри дошкільної освіти і соціальної роботи та затверджується радою Навчально-наукового інституту соціально-педагогічної та мистецької освіти Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького.

Екзаменаційний білет складається з чотирьох питань, кожне з яких оцінюється максимально у 25 балів.

Загальна кількість балів – 100

1-9 б. – здобувач вищої освіти не володіє освітнім матеріалом. Фрагментарно, поверхово (без аргументації та обґрунтування) викладає його під час письмової відповіді, не розкриває зміст теоретичного питання, припускаючи при цьому суттєві неточності; безсистемно відділяє випадкові ознаки вивченого; не вміє зробити найпростіші операції аналізу і синтезу; робити узагальнення, висновки.

10-14 б. – здобувач вищої освіти в цілому володіє освітнім матеріалом, викладає його основний зміст, але без глибокого всебічного аналізу, обґрунтування та аргументації, припускаючи при цьому окремі суттєві неточності та помилки.

15-19 б. – здобувач вищої освіти достатньо володіє освітнім матеріалом, обґрунтовано його викладає під час письмової відповіді, в основному розкриває зміст теоретичних питань, але при викладанні деяких аспектів – у відповідях не вистачає достатньої глибини та аргументації.

20-25 б. – здобувач вищої освіти в повному обсязі володіє освітнім матеріалом, вільно самостійно та аргументовано його викладає під час письмової відповіді, глибоко та всебічно розкриває зміст теоретичних питань. Здобувач здатен виділяти суттєві ознаки вивченого за допомогою операцій синтезу, аналізу, виявляти причинно-наслідкові зв'язки, формувати висновки і узагальнення, вільно оперувати фактами та відомостями.

Згідно з національною шкалою оцінювання знань:

«**відмінно**» ставиться, якщо здобувач вищої освіти набрав від **90** до **100** балів;

«**добре**» ставиться, якщо здобувач вищої освіти набрав від **74** до **89** балів;

«**задовільно**» – **60–73** балів;

«**незадовільно**» ставиться, якщо здобувач вищої освіти не засвоїв матеріал у межах програм освітніх компонентів і набрав менше, ніж 60 балів.

*Написання екзаменаційної роботи триває 2 години.

Основний зміст освітньої програми

ІННОВАЦІЇ В СОЦІАЛЬНІЙ РОБОТІ

Тема 1. Сутність та характеристика інноваційної діяльності

Поняття та види інновацій. Інновації і новаторство в соціальній роботі. Основні характеристики інновацій.

Тема 2. Інноваційні технології і методи роботи соціальних установ

Інноваційні технології в соціальному обслуговуванні. Технологія соціальної адаптації: зміст, рівні, методи, механізми. Особливості здійснення соціального прогнозування в соціальній роботі. Способи розробки прогнозів. Соціальне обслуговування громадян на дому. Інноваційна робота з сім'єю. Інноваційні методи терапевтичної та реабілітаційної роботи. Інновації в практиці соціальної роботи.

Тема 3. Генерування та поширення інновацій у соціальній сфері

Методи пошуку та генерування нових ідей. Поширення соціальних інновацій. Оцінювання ризиків інноваційної діяльності.

Тема 4. Сучасне вирішення актуальних проблем дітей, підлітків та молоді

Інноваційні практики забезпечення прав дітей у закладі освіти. Актуальність послуги соціальної інтеграції дітей-сиріт. Способи формування безпечної поведінки підлітків. Реабілітація підлітків, які зловживають або знаходяться в залежності від психоактивних речовин.

Тема 5. Актуальні питання соціальної роботи з людьми похилого віку

Актуальні проблеми людей похилого віку/ Урахування гендерної складової в практичній соціальній роботі з людьми похилого віку/ Ейджизм як соціальна проблема дискримінації людей похилого віку в Україні/ Університет третього віку як соціально педагогічна послуга для людей похилого віку

Тема 6. Новітні способи вирішення соціальних проблем відповідно до викликів сьогодення

Соціальне підприємництво як інноваційний спосіб вирішення соціальних проблем. Закордонний досвід створення соціальних кооперативів як приклад «низхідної» мобілізації громади для організації догляду. Зелена соціальна робота

СУЧАСНІ ТЕХНОЛОГІЇ АРТ-ТЕРАПЕВТИЧНОГО ТРЕНІНГУ

Тема 1. Арт-терапія як новий напрям в психотерапії

Поняття про психотерапію. Арт-терапія як самостійний психотерапевтичний напрям. Арт-терапія в ієрархії напрямів, заснованих на мистецтві. Терапевтичні можливості арт-терапії.

Тема 2. Виникнення та розвиток арт-терапії – історичний екскурс

Джерела зародження арт-терапії. Розвиток арт-терапії в період до н.е. Розвиток арт-терапії I ст. н.е. та в Середні Віки. Арт-терапія в епоху Відродження. Арт-терапія в період епохи Просвітлення. Формування арт-терапії як науки в XIX-XX ст.ст. Розвиток арт-терапії у XXI ст.

Тема 3. Теоретичні аспекти і проблеми арт-терапії

Психотерапевтичні відносини: перенесення і контрперенесення. Особливості психотерапевтичних відносин в арт-терапії. Проблема інтерпретація художньої продукції в арт-терапії. Інтеграційна стратегія інтерпретації художнього образу.

Тема 4. Основні форми арт-терапевтичної роботи

Основні підходи в класифікації форм арт-терапії. Особливості індивідуальної арт-терапії. Особливості групової арт-терапії. Основні форми групової арт-терапії: а) студійна відкрита група; б) аналітична закрита група; в) тематично орієнтована група. Загальна характеристика і стратегія етапів розвитку психотерапевтичної групи. Динаміка психотерапевтичного процесу в групі.

Тема 5. Психодинамічні аспекти розуміння природи і механізмів образотворчого мистецтва

Основні психодинамічні напрями в арт-терапії. Теорії З.Фрейда в розумінні природи та механізмів мистецтва. Несвідоме і мистецьке фантазування. Психодинамічний підхід К.Юнга у вивченні творчості. Психологічна природа і функції символу в арт-терапевтичній діяльності.

Тема 6. Арт-терапевтична сімейна майстерня в системі позашкільної освіти

Педагогічний напрямок арт-терапії як методологія допомоги родині. «Батьківська педагогіка» як форма допомоги родині. Організація арт-терапевтичної сімейної майстерні. Принципи реалізації сімейної арт-майстерні. Орієнтовний план занять сімейної арт-майстерні. Стиль проведення занять та функції ведучого. Створення писанок як форма національно-естетичного виховання дитини.

Тема 7. Мандала як відображення процесу розвитку та змін

Ефект дзеркала (за Дж.Келлогг). Світове дерево. Колесо. Священне місце. Кола.

ЯКІСТЬ ТА СТАНДАРТИЗАЦІЯ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ

Тема 1. Система надання соціальних послуг в Україні та регулювання їх якості

Система соціальних послуг в Україні. Сутність категорії “якість”. Загальнотеоретичні засади визначення якості. Групи показників якості.

Тема 2. Законодавча та нормативно-правова база регулювання якості соціальних послуг

Загальна характеристика правового забезпечення системи соціального обслуговування в Україні. Нормативно-правові акти, що регулюють загальні питання надання соціальних послуг в Україні. Європейська соціальна хартія про систему надання соціальних послуг. Законодавча база соціальних послуг в Україні. Закон України «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії».

Тема 3. Роль стандартизації соціального обслуговування при оцінці якості соціальних послуг

Історія розвитку стандартизації. Основні поняття та визначення в галузі стандартизації. Роль стандартизації в розвитку соціального обслуговування.

Тема 4. Державні стандарти по оцінці якості соціальних послуг

Державний стандарт догляду вдома. Державний стандарт денного догляду. Державний стандарт надання притулку бездомним особам. Державний стандарт соціальної інтеграції та реінтеграції бездомних осіб. Державний стандарт соціальної адаптації. Державний стандарт консультування. Державний стандарт соціальної послуги представництва інтересів. Державний стандарт стаціонарного догляду за особами, які втратили здатність до самообслуговування чи не набули такої здатності. Державний стандарт паліативного догляду.

Тема 5. Актуальність проблеми визначення якості діяльності у сфері надання соціальних послуг

Соціальна сфера — фактор розвитку людських ресурсів. Соціальне замовлення. Якість у соціальній роботі. Поліпшення якості соціальних послуг. Підходи до забезпечення якості соціальних послуг.

Тема 6. Проведення моніторингу та оцінки якості соціальних послуг

Моніторинг, основна мета аналізу даних. Методика проведення моніторингу соціальних послуг. Оцінка якості соціальних послуг.

Тема 7. Показники моніторингу та шкала якості соціальних послуг

Структура показників моніторингу. Шкала оцінки якості соціальних послуг.

Тема 8. Вимірювання діяльності з надання соціальних послуг

Поняття «вимірювання діяльності». Поняття «вимірювання діяльності». Місце вимірювання діяльності у системі управління за результатами діяльності. Вимірювання діяльності та оцінювання: основні відмінності.

Тема 9. Організаційні рівні та показники вимірювання діяльності в сфері надання соціальних послуг

Організаційні рівні, на яких доцільно запровадити систему вимірювання діяльності у сфері надання соціальних послуг. Показники (індикатори), що використовуються для вимірювання діяльності. Відмінність між поняттями «продукт» та «результат» у процесі вимірювання діяльності.

Тема 10. Індикатори, що можуть бути рекомендовані для вимірювання діяльності соціальних установ України

Індикатори витрат. Індикатори обсягу. Індикатори результату. Індикатори якості послуг. Індикатори ефективності. Індикатори результативності.

СОЦІАЛЬНА РОБОТА В ТЕРИТОРІАЛЬНІЙ ГРОМАДІ

Тема 1. Сучасні підходи до розуміння громади

Ретроспективний огляд соціальної роботи в громаді. Актуальність соціальної роботи в громаді. Уявлення про громаду: поняття, ознаки, моделі. Сутність, типологія, структура громади. Конституційно-правові засади місцевого самоврядування в Україні. Правові основи соціальної роботи в громаді. Підготовка до розвитку громадського самоврядування. Децентралізація влади: проблеми впровадження. Роль соціального працівника в реалізації державної соціальної політики.

Тема 2. Теоретичні основи соціальної роботи в громаді. Організація громад за інтересами та етнічних громад

Ресурсне забезпечення соціальної роботи в громаді. Практична робота в громаді: класифікація Д. Ротмана. Сучасні класифікації моделей соціальної роботи у громаді. Організація територіальної та віртуальної громад. Організація догляду в громаді.

Тема 3. Розробка і впровадження соціальних проектів на локальному рівні

Класифікація ресурсів. Розробка та впровадження соціальних проектів на локальному рівні. Роль партнерства в організації соціальної роботи на

рівні громади. Значення соціального капіталу.

Тема 4. Громада як чинник соціального впливу на особистість

Територіальна громада і соціалізація особистості. Громада як місце соціального буття особистості: види, показники територіальної громади. Соціальний паспорт громади. Особливості соціальної роботи в сільській місцевості. Специфіка соціально-педагогічної діяльності на міській території. Соціальні послуги за місцем проживання (догляд у громаді).

Тема 5. Соціальна підтримка різних категорій населення в закладах соціального спрямування в територіальній громаді

Зарубіжний досвід соціальної роботи з ВПО. Моніторинг запитів на соціальні послуги ВПО. Соціальні програми допомоги: загальні та специфічні. Стратегії втручання соціального працівника: кризове втручання, аустріч-робота (мобільна інтервенція). Техніки підтримки. Залучення міжнародних донорських організацій. Соціальна робота з людьми без визначеного місця проживання.

Тема 6. Технологічні аспекти соціальної роботи в громаді

Моделі діяльності соціального працівника. «Класичні» моделі соціальної роботи: місцевого розвитку, соціального планування, соціальної дії. Параметри, характеристика. Роль соціального працівника в запровадженні моделей соціальної роботи. Стратегії і тактики соціальної роботи в громаді.

Тема 7. Соціальні служби та форми роботи з населенням в громадах зарубіжних країн

Зарубіжний досвід життєдіяльності громади. Суспільні благодійні рухи Англії та США. Особливості устрою та функціонування територіальних громад країн – членів Європейського Союзу. Досвід соціальної роботи за місцем проживання в інших країнах.

Тема 8. Ресурсне забезпечення соціальної роботи в громаді

Ресурси соціальної роботи в громаді. Класифікація ресурсів. Розробка та впровадження соціальних проектів на локальному рівні. Роль партнерства в організації соціальної роботи на рівні громади. Значення соціального капіталу. Громадські ініціативи як чинник розвитку спільноти. Поняття «ініціативи» в соціальній роботі. Роль молодіжних ініціатив. Паспорт соціальних ініціатив молоді Запорізького регіону.

Тема 9. Соціальна профілактика в громаді

Соціальна діагностика напрямів профілактичної роботи в громаді. Соціальна диспансеризація, соціальний патронаж, соціальний супровід як форми профілактичної роботи в громаді. Соціальна консультативна допомога. Специфіка соціального консультування.

Тема 10. Соціальне посередництво як потреба часу

Посередництво як одна з функцій соціального менеджера. Посередницькі послуги, прийоми соціального посередництва, етапи діяльності.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Вознесенська О.Л. Ресурси арт-терапії на допомогу вимушеним переселенцям. Практичний посібник для тренерів. Київ : Human Rights Foundation, 2018. 50 с.
2. Громада, дружня до дітей та молоді. Навчальний посібник для реалізації ініціативи на місцевому рівні в Україні. Київ, 2018. ЮНІСЕФ.
3. Гуляєва Л., Головка Я., Філь Г., Семігіна Т. Молодь з інвалідністю і соціальні медіа: державна політика, проектна діяльність, інклюзія : монографія. Київ : Академія праці, соціальних відносин і туризму, 2021. 144 с.
4. Дашаківська О. Ю., Криницька І. П., Максименко К. М. Спільно до нових послуг. Керівництво із впровадження соціальних послуг для сімей з дітьми в громадах. Ч. 1. Соціальне планування та розвиток послуг : посібник. Київ: ТОВ «ОБНОВА КОМПАНІ», 2021. 76 с.
5. Державна доповідь «Про становище дітей в Україні». Соціальний захист дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування. Київ: Український Інститут соціальних досліджень, 2020. 138 с.
6. Закон України «Про соціальні послуги» (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2019, № 18, ст.73) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19>.
7. Ільченко І. С. Арт-терапія : навчальний посібник для студентів. Умань : «Візаві», 2013. 150 с.
8. Інноваційний потенціал соціальної роботи в сучасному світі: на межі науки та практики : матеріали I Міжнародної науково-практичної конференції. Чернігів : НУ «Чернігівська політехніка», 2021. 200 с.
9. Інноваційні моделі надання соціальних послуг : навч.-методичний посібник / МОН України, Уманський ДПУ імені Павла Тичини ; уклад. М. В. Перфільєва ; рец. Н. М. Коляда, О. О. Кравченко. Умань : Жовтий О. О., 2014. 131 с.
10. Калька Н., Ковальчук З. Практикум з арт-терапії : навч.-метод. посібник. Ч. 1. Львів : ЛьвДУВС, 2020. 232 с.
11. Козієнко С. Максимально наблизити соціальні послуги до кожної людини: про соціальну політику міськ. влади та управ.соц.захисту міста. Уманська зоря. 2017. № 45. С. 2.
12. Коляда Н., Левченко Н. Технології соціальної роботи : навчальний посібник. Умань : «ВІЗАВІ», 2018. 337 с.
13. Костіна В. В. Професійна підготовка майбутніх фахівців соціальної галузі до профілактики дезадаптації учнів у різних соціальних інституціях : монографія. Харків : ХОГОКЗ, 2018. 364 с.
14. Кравченко О. О., Коляда Н. М., Каштан С. М., Молоченко І. А. Громадські організації та спілки осіб з інвалідністю як суб'єкти надання соціальних та реабілітаційних послуг засобами інклюзивного туризму в громаді : монографія. Умань : Візаві, 2020. 199 с.
15. Кузьменко Т. М. Інноваційний арт-терапевтичний інструментарій для психоконсультації та психокорекції : навч.-метод. посіб. Переяслав-Хмельницький : Вид-во «С.К.В.», 2018. 125 с.
16. Купенко О. В. Соціальна робота: від теорії до практики : навч. посіб. Суми : СумДУ, 2020. 192 с.

17. Михнюк С. В. Методичні рекомендації з організації підготовки майбутніх соціальних працівників до педагогічної взаємодії у процесі вивчення фахових дисциплін. Київ : ЦП «Компринт», 2021. 73 с.
18. Меркулова Н. В., Катріченко В. С. Соціально-психологічні умови роботи соціального працівника та педагога соціального з неповними сім'ями. *Herald pedagogiki. Nauka i praktyka*, № 56. Warszawa. 2020. С. 19–21.
19. Місцеве самоврядування в Україні: стан та перспективи розвитку / наук. доп. редкол. Ю. В. Ковбасюк, К. О. Ващенко, В. В. Толкованов та ін.; за заг. ред. д-ра наук з держ. упр., проф. Ю. В. Ковбасюка. Київ : НАДУ, 2014. 128 с.
20. Особистісно орієнтовані технології національно-патріотичного виховання учнівської молоді в громадських об'єднаннях: метод. посіб. / Т. К. Окушко та ін.; наук. ред. Т. К. Окушко. К. Кропивницький : Імекс-ЛТД, 2018. 198 с.
21. Павлик Н. П. Теорія і практика організації неформальної освіти майбутніх соціальних педагогів: монографія. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2018. 350 с.
22. Петінова О. Б., Опанасюк В. В. Теорія та історія соціокультурної діяльності: навчальний посібник. Одеса, 2018. 78 с.
23. Посібник з моніторингу та оцінювання надання соціальних послуг в Україні / Щербань С., Шейко Р., Левкіна Г. Харків : ХІСД, 2017. 112 с.
24. Посібник із визначення потреб населення об'єднаної територіальної громади у соціальних послугах. Практичні рекомендації. Київ, 2019. 70 с.
25. Рідкодубська Г. А. Професійна мобільність майбутнього працівника соціальної сфери: теорія та практика: монографія. Хмельницький : ФОП Мельник А. А. 2018, 296 с.
26. Семигіна Т. Міжнародна соціальна робота: пріоритети та стандарти: монографія. Київ : Академія праці, соціальних відносин і туризму, 2021. 175 с.
27. Семигіна Т. Нові глобальні етичні принципи соціальної роботи. *Вісник Академії праці, соціальних відносин і туризму*. 2019. Вип. 1. С. 70–85.
28. Семигіна Т. Сучасна соціальна робота. Київ : Академія праці, соціальних відносин і туризму, 2020. 275 с.
29. Сич Т. В. Управління якістю соціальних послуг: навчальний посібник для магістрантів спеціальності «Управління соціальним закладом». Харків : ООО «Цифра принт», 2016. 252 с.
30. Сорока О. В. Арт-терапія: теорія і практика: навчально-методичний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Тернопіль : Астон, 2014. 196 с.
31. Соціальна робота: реалії та виклики часу: навчально-методичний посібник / С. О. Омельченко, В. І. Тернопільська, Н. М. Чернуха та ін. Слов'янськ : Вид-во Б. І. Маторіна, 2021. 219 с.
32. Соціальна робота у громадах: методичні рекомендації до самостійної роботи / уклад. Т. В. Петренко. Київ : НАУ, 2013. 52 с.
33. Шевченко С., Варіна Г. Роль арт-терапії у формуванні міжособистісних стосунків підлітків. Інноваційні арт-терапевтичні технології: зб. наук. статей міжнар. наук. інтернет-конф., 12 берез. 2020 р., м. Переяслав. 2020. С. 166–171.